

FILATELISTYKA

Leszek Kolondra

Centrum Studiów Polarnych
Uniwersytet Śląski w Katowicach
Instytut Nauk o Ziemi
41-200 Sosnowiec, ul. Będzińska 60
leszek.kolondra@us.edu.pl

JAK WYGLĄDAŁ WILLIAM BARENTS ?

W marcu 2020 roku w Barentsburgu (Spitsbergen) zostały wydane (chyba przez trust Arktikugol) dwa znaczki pocztowe [Ryc. 1 i 2] upamiętniające osoby, które nierozzerwalnie, poprzez antroponimy związane są ze Spitsbergenem. Chodzi oczywiście o Williama Barentsa i Johna Munro Longeara. Od ich nazwisk pochodzą nazwy obu największych spitsbergeńskich osad. Co do wizerunku J.M. Longeara nie można mieć najmniejszych wątpliwości - żył w czasach, kiedy technika fotografii była już znana i stosowana - zaś postać Williama Barentsa na znaczku, jest odmienna od tej, do której wszyscy Polarnicy, i nie tylko, są od lat przyzwyczajeni. Jest to dla wielu zaskoczeniem i budzi zainteresowanie. Jak to ma korzenie?

Jak się okazuje, wizerunek Williama Barentsa na tym znaczku został zaczerpnięty z obrazu namalowanego w 1599 roku przez Aerta Pietersa [Ryc. 3] zatytułowanego „*Compagnie van kapitein Jan de Bisschop en vaandrig Pieter Egbertsz Vinck*” (*Kompania kapitana Jana de Bisschopa i chorążego Pietera Egbertsza Vincka*) - Muzeum Amsterdamskie, sygnatura SA 7386. Z 19 osób zainteresowanie kierujemy na dwie, umiejscowione w prawym górnym rogu tego portretu zbiorowego [Ryc. 4]. Pierwszą identyfikację tych osób znajdujemy u J. Six. Cornelis - van der Voorta [*“Een eerste poging tot het pterugvinden van zijn werk als portretschilder. – Oud- Holland”*. Vol. 5. 1887, str. 18]. Wg niego, postać z lewej strony tej pary to Gerrit de Veer, a druga Cornelis Claes. Drugą identyfikację znajdujemy w Wikipedii na stronie dotyczącej w/w obrazu: „*obraz przedstawia 19 osób. Na pierwszym planie kapitan Jan Philipsz de Bisschop i chorąży Pieter Egbertsz Vinck. Tuż za kapitanem stoi dwóch mężczyzn, którzy wskazują na mapie Nową Ziemię. Młodszy mężczyzna to prawdopodobnie Gerrit de Veer, starszy prawdopodobnie Cornelis Claesz lub Willem Barentsz*”. W roku 2005 Jaapjan Zeeberg, holenderski polarnik i wybitny znawca tematu wypraw Barentsa i badań archeologicznych na Nowej Ziemi w miejscu zimowania wyprawy w opublikowanej pracy [„*Into the Ice Sea*”, Amsterdam, 2005, [str.56] zawęził krąg „podejrzanych” do dwóch osób: Gerrita de Veera i Willema Barentsa, nie podając podstaw jakimi się kierował. Informację J. Zeeberga powielono w rosyjskim tłumaczeniu [„*W ledovitoje morje*”, Moskwa, 2021, [str. 4–6 oraz str. 318–320] pod redakcją naukową Denisa Chotimskiego dodając informację o wydanych

w Barentsburgu znaczkach pocztowych. Podważono w niej także trafność identyfikacji wizerunku Barentsa argumentując to tym, że tenże nie żył już dwa lata, gdy obraz był namalowany. Moim zdaniem nie może to być argumentem, o czym za chwilę.

Gerrit de Veer (1570–1627) – autor opisu trzech podróży Willema Barentsa (1550–1597) w poszukiwaniu Przejścia Północno-Wschodniego w latach 1594–97, zaś Cornelis Claes (1546–1609) – to amsterdamski wydawca książek o tematyce morskiej i sprzedawca map. Wizerunek Gerrita de Veera został z dużą dozą prawdopodobieństwa zidentyfikowany jako „ten młodszy” stojący po lewej stronie rozpatrywanej grupy [Ryc. 4]. Co do drugiej osoby, to obaj „podejrzani” (Willem Barents i Cornelis Claes) są prawie równolatkami, obaj mają związek z mapą, nad którą, nie bez powodu ich umieszczono.

Identyfikacja tych dwóch osób na w/w obrazie A. Pietersza się komplikuje (albo pomoże kiedyś w wyjaśnieniu), bo kustoszka Muzeum w Amsterdamie dr Judith van Gent w swej pracy zanegowała tytuł i skład tego zbiorowego portretu*. Wg niej: *„Niestety nie jest znana lista nazwisk tego obrazu, więc możemy się tylko domyślać, kim są ci mężczyźni w prawym górnym rogu. Studiują mapę świata, a jeden z nich wskazuje Nową Ziemię. Sugeruje się, że obaj mogli być zainteresowani słynną wyprawą z lat 1596-97. Pod koniec XIX wieku ukazał się artykuł, w którym mężczyzna wskazujący na mapę został zidentyfikowany, jako Gerrit de Veer, a stojący obok niego mężczyzna, jako Cornelis Claes, wydawca mapy. Nie potrafię odnaleźć źródła, w którym po raz pierwszy wymieniony został, jako Willem Barentsz. O ile mi wiadomo, znana jest jedynie rycina z jego portretem. Nie sądzę, że ten portret naprawdę przypomina mężczyznę z obrazu. Nie pomaga też fakt, że Barents zmarł dwa lata przed namalowaniem portretu zbiorowego.”* – [prywatna informacja e-mailowa – L.K., luty 2024].

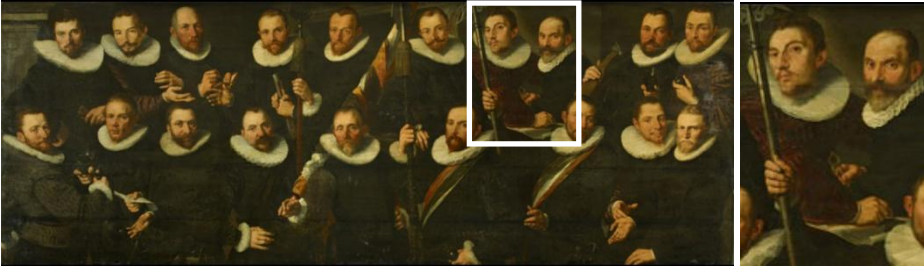
Jak więc wyglądał Willem Barents? Od lat 80. XIX wieku znane są dwie grafiki z jego podobizną. Pierwsza zamieszczona [Ryc. 6] była (wraz z portretem Jacoba Heemskercka – kapitanem podczas ich ostatniej pechowej wyprawy) na honorowym miejscu, wśród innych postaci i alegorycznych detali na panoramicznym widoku Amsterdamu [„*Amstelredam, La prospérité du pays: apothéose de la Marine hollandaise...*”, Royal Library of Belgium.], wydany przez Abrahama de Konincka w 1613 lub 1615 roku [Ryc. 5 –fragment]. Panorama została wykonana, więc co najmniej 16 (lub 18) lat po śmierci naszego tytułowego bohatera, aczkolwiek nie wyklucza się, że żyli jeszcze ludzie, którzy znali go osobiście. Panorama ma rozmiary: 1615 x 518 mm, podczas gdy portrecik Barentsa ma tylko 30 mm wysokości. Podający ten opis A.D. de Vries w: *Oud-Holland - Nieuwe Bijdragen*. Amsterdam 1883, str. 112–119, bardzo nisko ocenia kunszt grawera – twórcy tej podobizny. Ta miniaturka posłużyła, jako wzór, po prawie 170 latach do zrekonstruowania przez A.D. de Vriesa drugiej podobizny Barentsa [Ryc. 7], do której zwykle przywykliśmy.

Która podobizna Barentsa jest, zatem wierna? Jakie związki łączyły ewentualnie Barentsa z grupą strażników cywilnych tego czy innego kapitana lub chorażego? Pozostaje nam to zostawić badaczom niderlandzkim, bardziej obeznanym w osobistych powiązaniach znanych ludzi tamtych czasów. Znaczek pocztowy wydany w Barentsburgu z podobizną Barentsa spopularyzuje (?) nowy wizerunek Williama Barentsa lub stanie się filatelistyczną ciekawostką.

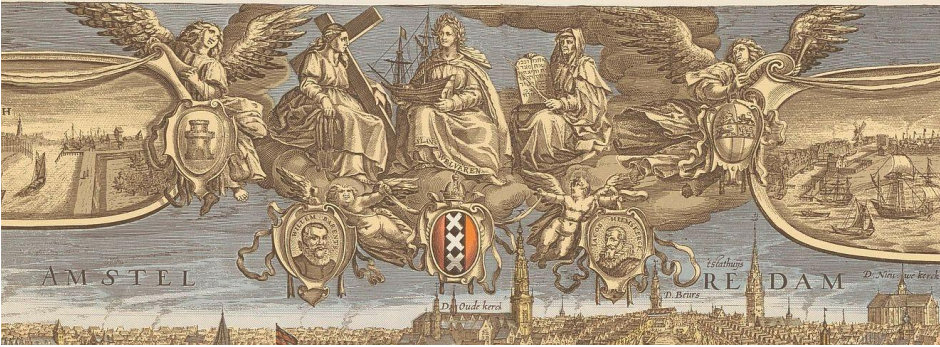
* Kustosza Muzeum w Amsterdamie dr Judith van Gent w pracy „*Dit in mijn stamboek te leggen - Het dossier van Nicolaes Witsen in Brielle*” („Aby umieścić to w mojej księdze rodowej” Akta Nicolaesa Witsena w Brielle), Amsterdam, 2012, twierdzi, że obraz przedstawia inne osoby i powinien być zatytułowany „*Compagnie van kapitein Jan Cornelisz Witsen*” (Kompania kapitana Jana Cornelisza Witsena).

Ryc. 1 i 2. Bloczki znaczków z podobiznami Willem Barentsa i John Munroe Longyeara wydane w czerwcu i marcu 2020 roku w Barentsburgu. Ciekawostką jest to, że nie posiadają nominatu, a tylko wagę przesyłki (1000 g).

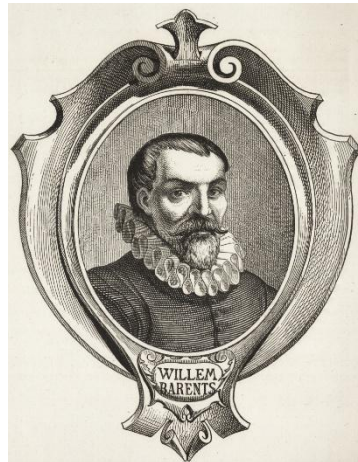
Ryc. 3. Obraz Aerta Pietersa z 1599 roku. Ryc. 4. Fragment obrazu z Gerritem de Veerem i Cornelis Claes'em lub Williamem Barentsem.

Ryc. 5. Środkowy, górny fragment panoramy „Amstelredam, La prospérité du pays : apothéose de la Marine hollandaise...”, z Royal Library of Belgium, wydanej przez Abrahama de Konincka w 1613 lub 1615 roku z miniaturami Williama Barentsa i Jacoba Heemskercka na honorowym miejscu.

Ryc.6. Fragment z podobizną naszego tytułowego bohatera z wyżej pokazanego fragmentu. Wysokość kartusza z jego podobizną ma na oryginale tylko 30 mm wysokości.

Ryc.7. Odnowiona grawiura podobizny Willema Barentsa wykonana przez A.D. de Vriesa w 1882